

УДК 821.161.3.09

Я.І. Клімуць

**ТВОРЧАСЦЬ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА
Ў КАНТЭКСЦЕ ФРАНЦУЗСКАЙ ПАЭЗІІ
ДРУГОЙ ПАЛОВЫ ХІХ – ПАЧАТКУ ХХ ст.**

В статье рассматривается подобность мотивов в поэзии Максима Богдановича и некоторых французских авторов, предвестников символизма.

The article deals with some similarities of Maxim Bagdanovich's poetry and some French poets, the forerunners of symbolism.

Праправы розных плыняў у беларускай паэзіі пачатку ХХ стагоддзя сталі больш пранікліва вывучацца толькі ў 1990-я гады. Да гэтага ў адпаведнасці з рэвалюцыйнай канцэпцыяй развіцця беларускай літаратуры у ёй узмоцнена шукаліся рысы сацыялістычнага рэалізму. Гэта праявілася і ў адносінах да лірыкі Максіма Багдановіча. Амаль паўстагоддзя савецкае літаратуразнаўства імкнулася аспрэчыць тэзіс А. Луцкевіча (Навіны) пра Багдановіча як паэта

трасы. Гэтая тэндэнцыя аказалася жывучай: водгалас яе можна адчуць нават у артыкуле І. Навуменкі ў гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя, хоць ён і прызнае, што ў беларускай літаратуры таго часу знайшлі праламленне ўсе плыні, характэрныя для тагачаснага еўрапейскага літаратурнага працэсу.

Багдановіч дасканала ведаў еўрапейскую літаратуру, прымяркоўваў яе мажлівасці для сучаснай беларускай творчасці. У французскай літаратуры другой паловы XIX стагоддзя М. Багдановіч шукаў дасканалага супадзення высокіх душэўных мрояў з рэаліямі змрочнага паўсядзённага жыцця, якія б давалі ў выніку карціну надзвычайнай таямнічасці навакольных праўленняў. Для кожнага чалавека, урэшце, неабыхавым з'яўляецца ўяўленне пра сутнасць існавання, жыцця наогул. Але мала хто з маладосці задумваўся пра пачатак і канец жыццёвага лёсу. Відзец, для гэтага павінны былі быць нейкія незвычайныя ўмовы жыцця. Для Багдановіча гэта было рэальнасцю, бо яго здароўе вясёлых перспектыву не абяцала. Таму, можа быць, у творчасці Бадлера, Малармэ, Верлена і іншых ён шукаў адказы на свае балючыя пытанні. Але не трэба разумець, што ён ішоў за імі ва ўсім, паўтараючы іхнія знаходкі. Багдановіч перш за ўсё быў нацыянальным паэтам еўрапейскага маштабу, таму і знаходзім у іх творчасці многа супадзенняў. У Бадлера яго прыцягвала змрочна-хваравітае ўспрыняцце рэчаіснасці, у той час як у Верлена – яго віртуозная арганізацыя музычнасці радка. У вершы “Майстэрства паэзіі” П. Верлен гэта выразіў у формуле “De la musique avant toute chose” (“Музыка перш за ўсё”), у перастварэнні А. Лойкі “Дык музыкі!.. У ёй наш лёс”, што пацвярджае яго схільнасць да вольнага перакладу.

У П. Верлена Багдановіча захапляла яго ўменне ў невялікіх ёмістых сэнсах перадаць аднасць чалавека з прыродай, глыбінёй выяўленых пачуццяў і прадчуваннем няздзейснасці мараў. Песімістычнае ўспрыняцце рэчаіснасці ў верленаўскіх вершах выклікала як захапленне, так і патрэбу ўнутранага супраціўлення, у выніку чаго з'яўляліся прасветленыя вершы. Выяўленне гэтых памкненняў беларускі паэт рабіў праз пераасэнсаванне народнай міфалогіі, а яго французскі папярэднік здзяйсняў праз асэнсаванне вобразаў міфалогіі грэка-рымскай. Але ў гэтым не было істотнай розніцы, паколькі і ў адным, і ў другім выпадку зварот да язычніцкіх вераванняў супадаў з душэўным станам творцаў. Спалучэнне часовай нязверанасці з вечнымі ўстойлівым: і неразгаданымі з'явамі давала ў выніку яркую карціну як страчанасці нечага, так і спадзявання на яго вяртанне. У Верлена цёмная даждлівая ноч асацыіруецца з жорсткімі расправамі над паўстанцамі, што асабліва падкрэслівае адчуванне песімізму. У Багдановіча гэтае быццам бы гнятлівае награвашчванне змрочных вобразаў павінна ўкараняць у чытача разгубленасць перад светам, але яркавыя фарбы выяўлення нават такіх небяспечных з'яў робяць іх прасветленымі і абнадзейваючымі. Параўнаем некаторыя вершы.

EFFET DE NUIT

*La nuit. La pluie. Un ciel blafard que déchiquette
De flèches et de tours à jour la silhouette
D'une ville gothique éteint au lointain gris.
La plaine. Un gibet plein de pendus rabougris
Secoués par le bec avide des courneilles
Et dansant dans l'air noir des giques nonpareilles,
Tandis que leurs pieds sont la pâture des loups.
Quelques buissons d'épine épars, et quelques houx
Dressant l'horreur de leur feuillage à droite, à gauche,
Sur le fuligineux fouillis d'un fond d'ébauche.
Et puis, autour de trois livides prisonniers
Qui vont pieds nus, un gros de hauts pertuisaniers
En marche, et leurs fers droits, comme des fers de herse,
Luisent à contrsens des lances de l'averse. [4, с. 56]*

Переклад А. Лойкі:

*Ноч. І дождж. І маланка ўсё крэмае, тне;
Блісне, гасне на шэрым нябёс палатне
Сітуэт веж гатычных, чарнота крыжоў..
Роўнядзь. Шыбенікі, скачанелыя ўжо.
Толькі глюгамі шарпаюць іх зруганы,
Толькі джыгу цямрычную скачуць яны,
Пяты ж ім абгрызаюць жадабна ваўкі.
Навокал – хвошч, шыпышына густая. Лісткі
І шыпы нават тудка дрыжаць. Толькі зноў
Стража – дзвесце бліскучых калючых штыкоў –
Вунь трох вязняў вядзе: у радне, басанож,
Белі з твару ніяк не змывае ім дождж,
І зіхочуць штыкі між шыпышыны, хвашчу,
Скрыжаваныя з пасамі ўлевы – дажджу. [3, с. 21]*

*У небе – ля хмары грывотнай – празрыстая, лёгкая хмара
Шпарка плыла, і абедзве чагось чырванелі ад жару.
Зліцца жадалі яны, зрабіліся б хмарай магутнай,
Але далёка іх вецер разнёс, наляцеўшы нячутна.*

*Дробным дажджам над зямлёй, як слязамі, адна прачілася,
Гулкім раскатам грывотаў другая ў адказ азвалася.
І паасобку загінулі хмары бяздольныя тыя,
Чуючы ў небе, як вецер над смерцю іх радасна вые. [1, с. 58]*

Яшчэ адна акалічнасць набліжае паэзію Максіма Багдановіча да яго французскіх папярэднікаў: бясконнасць Жыцця і тленнасць існавання фізічна кволага чалавека, наяўнасці двух апазіцыйных сіл: Добра і Ліха. Выяўленне гэтых праяў набывала часам, асабліва ў Бадлера, адценне змрочнасці, сімвалы павінны былі падкрэсліваць немагчымасць змагання з прадвызначэннем. Сімвалізм, экспрэсіянізм, імпрэсіянізм прасякаюць усю паэзію М. Багдановіча, але гэтыя мастацкія асаблівасці, надзіва арганічныя ў яго лірыцы, абсалютна не адрываюць паэта ад рэчаіснасці, якая ў яго выяўляецца надзвычай жывой. Садзейнічаюць гэтаму, на думку некаторых даследчыкаў, “паэтычны віталізм, адраджэнскі пафас і славуць рэнесансавыя вобразы *Мадоннаў*. Максім Багдановіч, такім чынам, спрычыніўся да стварэння адметнай нацыянальнай мадэлі сімвалізму, у якім дэкадансавыя настроі пераплятаюцца з рэнесансавымі” [2, с. 199].

Немалаважным з’яўляецца і той факт, што французскія папярэднікі Максіма Багдановіча захавалі ў сваёй літаратуры класічныя формы верша, а ён услед за імі ўдала прывіў многія з іх на беларускай літаратурнай глебе.

Літаратура

1. *Багдановіч, М.* Поўны збор твораў: у 3 т. / М. Багдановіч. – Мінск: Мастацкая літаратура, 2001. – Т. 1. – 752 с.
2. *Баршчэўскі, Л.* Беларуская літаратура і свет / Л. Баршчэўскі, П. Васючэнка, М. Тычына. – Мінск: Радысла-плюс, 2006. – 596 с.
3. *Верлен, П.* У месяцовым ззянні: выбранае / П. Верлен // уклад., перакл., заўв. А. Лойкі. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1974. – 159 с.
4. *Verlaine, P.* Poemes saturniens / P. Verlaine. – Paris: Le livre de poche, 1984. -- 220 p.